

Розділ 9

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ СОЦІАЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Серед величезного кола проблем щодо захисту прав людини і громадянина в Україні вважаю за доцільне виділити лише 2-3, котрі найменше розглядалися дослідниками, політиками і досі є нерозв'язаними для українських громадян.

Основні права людини унормовані в одному з найвизначніших документів історії людства - Загальній Декларації прав людини. Загальна Декларація проголошує права та свободи таким чином, що вони задовольняють усіх людей незалежно від раси, національного та соціального походження, релігії чи віросповідання, мови, статі, політичних уподобань, власності тощо.

У Статуті Організації Об'єднаних Націй у п. 3 статті 1 та в статтях 55 і 56 закріплено обов'язок держав-членів дотримуватися і захищати права та основні свободи людини.

Стаття 1 Декларації унормовує: «Усі люди народжуються вільними й рівними за своєю гідністю та правами. Вони наділені розумом і совістю та повинні діяти один стосовно одного в дусі братерства». Тобто людина не може бути позбавлена права на свободу і рівність, а оскільки людина на відміну від інших істот має розум і совість, то саме тому вона має право на певні права і свободи, якими не користуються інші істоти на Землі.

Статті, що проголошують права жінок і дітей, є одними з найважливіших, оскільки жінки і діти складають те ядро суспільства кожної держави, яке його власне відтворює та продовжує.

Різні сфери прав людини закріплюються й деталізуються системою міжнародних політико-правових інструментів. Окреслимо основні з них.

Конвенція про права дитини, прийнята Генеральною асамблеєю 20 листопада 1989 року, набула чинності для України з 27 вересня 1991 року. Ратифікація Конвенції в Парламенті України у перший же місяць опісля проголошення незалежності дає підстави вважати, що держава готова дбати про всіх дітей.

Декларація прав дитини 1959 р. зазначає, що «дитина внаслідок її фізичної і розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження».

Проблеми ж, з якими стикається жінка протягом життя, можна з упевненістю назвати проблемами суспільства. Кожна жінка має нині бодай номінальну можливість домагатися своїх прав, а в разі дискримінації її прав намагатися захищати свої інтереси в місцевих, регіональних та міжнародних судах і комісіях, які зобов'язані забезпечувати розв'язання конкретних проблем прав людини.

Проблеми, пов'язані з порушенням прав людини, розглядаються в Україні на трьох рівнях:

- національний рівень - юридична українська система та окремі комісії, що спеціально займаються проблемами прав людини;
- регіональний рівень - юридична європейська система, європейські органи правозахисного характеру;
- міжнародний рівень - організації ООН, міжнародні суди та комісії.

Україна як член Ради Європи зобов'язана забезпечити виконання відповідних європейських документів з прав людини. Таким чином громадяни України вправі подавати скарги на Українську державу до європейських судів. Україна як засновниця ООН підписала майже всі міжнародні конвенції, і це дає можливість громадянам держави звертатися до багатьох структур та судів для захисту своїх прав.

Європейська Конвенція про захист прав людини є основою діяльності Європейської Комісії з прав людини. Комісія створена з юристів держав, які ратифікували Конвенцію. Функцією Європейської Комісії є приймання скарг від громадян, а також розгляд цих скарг та державних звітів. Проте можливість подавати скарги в індивідуальному порядку визначає держава, громадянином якої є особа, яка бажає подати скаргу.

Функціонує також Європейський Суд з прав людини, який складається з 46 суддів - за кількістю держав-членів Ради Європи. Суд розглядає випадки, спочатку заслуховувані Комісією, що стосуються безпосередньо держав-учасниць і окремих громадян. Рішення суду є юридично чинними.

Міжнародний Пакт про економічні, соціальні та культурні права у статті 11 закріплює «право кожного на достатній життєвий рівень для нього і його сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг і житло, та на неухильне поліпшення умов життя», а стаття 12 підтверджує «право кожної людини на найвищий досяжний рівень фізичного та психічного здоров'я». Держави, що приєдналися до цього Пакту, повинні заохочувати загальну повагу та дотримання згаданих прав людини.

Статтею 48 Конституції України також закріплено право кожного громадянина «на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло».

Важливо зазначити, що Законом України «Про правонаступництво України» від 12 вересня 1991 року наша держава підтвердила свої зобов'язання щодо міжнародних договорів Української РСР (ст. 6), отже, відповідно до частини 1 статті 9 Конституції України та Закону України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 року та Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року (ст. 17) вказані вище міжнародні договори є частиною національного законодавства України.

Але на сьогодні держава ще, на жаль, не повністю виконує свій обов'язок згідно з нормами міжнародного права, адже життєвий рівень значної кількості громадян сучасної України є явно недостатнім. Особливо недостатні бюджетні асигнування виділяються на забезпечення економічних, соціальних і культурних прав дітей.

Окрім того, замало уваги приділяється виробленню ефективного координаційного механізму забезпечення систематичного та всебічного збору інформації з усіх питань, що належать до компетенції Конвенції відносно всіх груп дітей (діти, які виховуються батьками-одинаками чи розлученими батьками, а особливо тих, які залишені батьками, і дітей в спецустановах). Такий

механізм допоміг би виявити та проаналізувати проблеми і сприяв би розробці стратегій їх вирішення.

Умовою здійснення права достатнього життєвого рівня є реалізація юридичних можливостей, що мають зміст інших конституційних прав. Насамперед це «право на належні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом» (ч. 4 ст. 43 Конституції України), а також право громадян на соціальний захист та пенсійне забезпечення (ч. 1 і ч. 3 ст. 46 Конституції України).

Отже, розміри мінімальної заробітної плати та мінімальної пенсії за віком повинні бути такими, щоб забезпечувати складові прожиткового мінімуму, до яких належать достатнє харчування, одяг і житло. Для цього, окрім іншого, потрібно орієнтуватися на споживчий мінімум, що обґрунтовується відповідними науковими інституціями.

В умовах економічної кризи розмір мінімального споживчого бюджету визначається межею малозабезпеченості, і цей норматив закріплений у статті 4 Закону України «Про мінімальний споживчий бюджет». Цей Закон також встановлює реальні механізми реалізації соціально-економічних прав громадян, закріплених у статтях 43 і 46 Конституції України.

Особливе місце у захисті соціально-економічних прав посідають судові органи. З відомих причин у нашій державі люди дуже недовіжливо ставляться до судів, тому, зокрема, до судів у таких справах звертається лише незначна кількість громадян. Широкий громадськості відомі й проблеми, пов'язані з реформуванням судової системи України. Добрим стимулятором у даній справі є міжнародні організації.

З 9 листопада 1995 року Україна, як зазначалося, стала членом Ради Європи. А головним завданням держав-членів є приведення національного законодавства у відповідність до норм та стандартів Ради Європи. Тому позитивним набуток членства в Раді Європи є, зокрема, те, що міжнародна спільнота вимагає законодавчого виправлення порушень прав людини та відповідних конкретних норм в державі.

В Конституції України закріплено більшість основних положень, що відповідають Європейській Конвенції про захист прав

людини. Зокрема у II розділі «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» статті, що гарантують права громадян, повністю відповідають статтям Конвенції.

Одним з важливих досягнень в Україні варто відзначити утвердження та забезпечення прав і свобод людини, що відповідає духу та букві Конвенції.

Визнаним у світі є конституційний принцип верховенства права, а не закону. Отже, Україна, обравши демократичний шлях розвитку, зобов'язана керуватися принципом верховенства права. Відповідно до принципу верховенства права всі законодавчі акти вважаються правовими, якщо вони не суперечать вимогам Конституції України, в якій закріплено цей принцип та закладено пріоритетність прав людини над інтересами держави. З цього випливає, що нормативні акти в державі мають бути спрямовані на забезпечення незалежності особи та гарантії дотримання її невід'ємних прав і свобод.

Так, у чинній Конституції України у статті 8 закріплено: «В Україні визнається і діє принцип верховенства права.

Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй.

Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується».

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Проте, на жаль, значна частина громадян ще не в змозі в повному обсязі реалізувати власні права.

Вперше за тисячолітню історію Української Держави створено незалежний конституційний орган сприяння захисту прав громадян, яким є інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини керується Конституцією України, законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має своїм обов'язком сприяти дотриманню принципів верховенства права та прав людини, у межах своїх повноважень вимагати від органів державної влади і місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб дотримання норм Загальної Декларації прав людини та інших правових актів.

Створення такого органу стало значним внеском у забезпечення прав людини та вагомою складовою частиною реального механізму захисту прав і свобод людини в нашій державі.

Значним імпульсом щодо захисту та забезпечення прав українських громадян має бути позбавлення владних структур від тих суб'єктів, які свої протиправні дії спрямовували проти власного народу. Для вирішення цього питання Верховна Рада України зобов'язана перед українськими виборцями прийняти Закон «Про люстрацію». Подібні закони вже прийнято в низці країн, зокрема в Литві, Естонії, Польщі, Чехії та інших країнах Європи. Вони забороняють колишнім співпрацівникам органів політичних репресій обіймати державні посади.

Аналіз процесу здійснення захисту соціально-економічних прав людини в Україні свідчить, що за роки незалежності наша держава виробила реальні механізми його провадження у повній відповідності до вимог документів Міжнародної Хартії прав людини. Одночасно з цього випливає необхідність подальшого реформування корпусу українського законодавства щодо гарантованого міжнародним правом і Конституцією України забезпечення прав людини як необхідної умови функціонування Української Держави в якості повноправного і повноцінного суб'єкта міжнародних відносин.

Як досвід бодай малого, але реального поступу українського суспільства можна навести деякі дані зі статистики, що подавалися Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції.

Так, на 1 березня 2005 року в державній службі зайнятості зареєстровано 1050,7 тис. безробітних, що на 2,2 % більше, ніж 1 лютого 2005 р. і на 3,0 % менше порівняно з 1 березням 2004 року. З наведених цифр 97 % даної категорії громадян офіційно мали статус безробітних. За лютий місяць 2005 року кількість безробітних на обліку в державній службі зайнятості збільши-

лася на 2,7 % і в результаті на 1 березня поточного року становила 1019,0 тис. осіб.

Та, незважаючи на досить незавидне становище в усій сфері економіки, яке дісталось у спадок від попередньої влади, нинішній Президент України В. Ющенко і Уряд на чолі з прем'єр-міністром Ю. Тимошенко з перших днів своєї роботи виділили соціальні пріоритети зростання добробуту громадян України.

Вже у лютому 2005 року державною службою зайнятості було працевлаштовано 73,2 тис. осіб, або на 27,8 % більше, ніж у січні 2005 року, та на 2,4 % більше порівняно з лютим 2004 року. З'явилася можливість бажаючим самостійно влаштуватися на роботу. Таким чином, лише у лютому місяці 2005 року з обліку державної служби зайнятості було знято 64,8 тис. осіб.

Однією із форм соціальної підтримки незайнятих осіб, зареєстрованих у державній службі зайнятості, є допомога із безробіття. Державою впродовж лютого 2005 року такій категорії громадян було надано грошову допомогу 67,3 % від загальної кількості безробітних, зареєстрованих на 1 березня 2005 року.

За даними показниками впливає, що середній розмір допомоги із безробіття в лютому 2005 року порівняно з лютим 2004 року зріс на 27,7 % і має 154,82 грн.

Усі сегменти суспільного розвитку тісно пов'язані. Наприклад, незавершеність політичних інститутів створює перепони для правової реформи та економічної сфери, а ті у свою чергу гальмують поступ одна одної та реформування політичної й адміністративної систем України. Звідси впливає й відповідний рівень захисту прав і свобод наших громадян, їхня політико-правова культура тощо.

Деякі радикальні сили кличуть ледь не до нової революції. Звичайно, що в нас є потреба в законодавчому полі приймати нові закони, можливо, з часом і до Конституції вносити зміни та доповнення. Адже, виходячи із світового і власного досвіду, переконуємося, що Конституція не може бути єдиною і беззмінною на всі віки, вона має забезпечувати суспільний поступ і зумовлений ним державно-правовий розвиток.

Але на даному етапі будівництва держави та розвитку громадянського суспільства із змінами та доповненнями до Конституції

бажано не поспішати, тому що Конституція України продемонструвала свою життєздатність як політико-правовий акт найвищої юридичної сили, забезпечувала і забезпечує певний рівень не тільки конституційної, але й політичної стабільності в державі.

На сучасному етапі в Українського народу є всі підстави для забезпечення гідного життя й поваги в колі європейського та світового співтовариства. Гіркий історичний досвід вчить, що не варто шукати собі арбітрів у вирішенні спірних питань поза межами власної держави і нації.

Надійний захист прав і свобод українських громадян можливо забезпечити лише власними консолідованими зусиллями, на чому й має зосередитися новообрана влада. Зокрема, скажімо, реформувавши сферу правосуддя. Наша держава доконче потребує подальшої демократизації судоустрою, де однією з головних засад мала б стати спеціалізація судів (кримінальні, цивільні, трудові, адміністративні, фінансові тощо), а судді мали б провадити справи в таких судах за спеціалізаціями. Така диференціація зумовить швидший, а головне, кваліфікованіший розгляд справ усіх суб'єктів правовідносин.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ПРАВ БОРЦІВ ЗА СВОБОДУ І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасний період розвитку політичної і суспільної ситуації в Україні характеризується значними динамічними трансформаціями, зумовленими новими стратегічними ініціативами Президента України.

Особливим аспектом у перехідний період становлення Української Держави є проблеми пов'язані з боротьбою за її незалежність у ХХ столітті, зокрема щодо діяльності ОУН та УПА.

Діяльність ОУН та УПА в 30-50-ті роки ХХ ст. не можна оцінити однозначно, зважаючи на зміни як в їхніх ідеологічних засадах, так і в практиці. Протистояння Організації Українських Націоналістів і згодом Української Повстанської Армії спочатку польській, а потім радянській та німецькій владі тривало понад чверть століття.

З огляду на існуючу політико-правову базу констатуємо наявність двох діаметрально протилежних поглядів на діяльність цих організацій, перший з яких повністю беззаперечно звинувачує їх у скоєнні злочинів проти людства (переважно радянська історична література), а другий, навпаки, висвітлює її діяльність суто у світлі українського патріотизму.

До речі, комуністична заідеологізованість деяких понять і термінів значно гальмує аналіз проблематики ОУН та УПА. Ідеологічні противники звинувачують оунівців у націоналізмі. Але поняття «націоналізм» і «патріотизм» однопорядкові. Це тільки у Російській імперії та в її модусі - Радянському Союзі термін «націоналізм» був лайкою, оскільки під ним нав'язували розуміти виключно шовінізм. В країні, де одна «Родина», але безліч «приєднаних» націй був прийнятним лише термін «патріотизм» в комуністично-радянському його розумінні.

Згідно з дорученням Президента України від 28.05.1997 року № 1-14/345 Постановою Кабінету Міністрів України від 12.09.1997 року № 1004 було створено Урядову комісію з вивчення діяльності ОУН-УПА. За час діяльності Комісії робочою групою було підготовлено та видано кілька десятків томів наукових праць і матеріалів, проведено низку наукових конференцій, «круглих столів, виступів у ЗМІ тощо. Також розроблено проект Закону України «Про відновлення історичної справедливості щодо борців за свободу і незалежність Української держави», котрий, на жаль, *не був прийнятий* Верховною Радою України.

Вивчення досвіду Європи, зокрема Іспанії з національного примирення між республіканцями і франкістами, Республіки Польща щодо діяльності АЛ та АК, Франції щодо Руху опору, Федеративної Республіки Німеччини з об'єднання ФРН і НДР, засвідчує можливість його застосування в Україні, зокрема щодо відносин ветеранів Великої Вітчизняної війни та ветеранів Української Повстанської Армії як ветеранів Другої світової війни.

Проведені дослідження (у тому числі в НІСД) засвідчують, що законодавство України до цієї проблеми підходить диференційовано.

На вояків Української Повстанської Армії, які брали участь у бойових діях проти німецько-фашистських загарбників на

тимчасово окупованій території України в 1941-1944 роках і не вчинили злочинів проти миру і людства та реабілітовані відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні», поширено дію Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Реабілітації не підлягають особи, щодо яких у матеріалах кримінальних справ є докази, які підтверджують обґрунтованість притягнення їх до відповідальності з урахуванням конкретної вини тієї чи іншої особи, що є юридично виправданим і базується на нормах і принципах міжнародного права.

Разом з тим ОУН, УПА та деякі інші організації націоналістичного спрямування ще не розглядаються та не визначені законодавством України як феномени національно-визвольного руху Українського народу.

Жодною мірою не можна базувати політичні оцінки зазначених організацій виключно на негативних фактах, на висловлюваннях та діях окремих осіб чи на документах пропагандистського характеру.

У світлі сказаного необхідно переглянути укорінені твердження про «колабораціонізм» українських націоналістів. Колабораціонізм характеризує відносини двох сторін, одна з яких служить іншій всупереч інтересам своєї держави і власного народу. Щоб колабораціонізм мав місце, не досить готовності підлеглої сторони служити, а потрібна й готовність панівної сторони прийняти цю службу. Такої готовності у нацистів не було аж до Сталінграду. Але не тільки у цьому суть справи. ОУН і УПА не зраджували Українську Державу, адже ані СРСР, ані Польща чи Німеччина не були державами Українського народу.

Озброєння людей місцевих національностей допускалося в окупованій Україні лише в тому випадку, якщо вони ставали на службу німецьких державних органів. Але співробітництво на особистісному рівні є приватною справою кожного і не може кваліфікуватися як колабораціонізм. До того ж згідно з директивою Гітлера від 16 липня 1941 року «незмінним повинен залишатися тільки такий принцип: ніколи не дозволяти, щоб хтось інший, окрім німців, носив зброю». Саме тому тогочасний німецький закон забороняв створювати військові формування в рамках вермахту.

Усім своїм життям, безкомпромісною і водночас безнадійною боротьбою з могутніми тоталітарними державами члени ОУН та УПА довели, що вони не шукали особистих вигод для ситого життя, але клали його за незалежність Українського народу.

Для об'єктивності необхідно враховувати ступінь вини радянської сторони у розв'язанні фактично громадянської війни на теренах України, звернувши особливу увагу на протиправну діяльність радянських спецорганів щодо знищення лідерів українських національних організацій на території іноземних держав.

Потрібно також враховувати узагальнювальні дані про масштаби репресій комуністичної влади на території Західної України в 1939-1941 і в 1944-1952 рр. Адже масштаби і форми репресій значною мірою визначали форми боротьби ОУН і УПА з радянським режимом. Вже тоді радянським режимом було репресовано 500 тис. осіб, у т.ч. вбито понад 153 тис., заарештовано понад 134 тис. та вислано довічно з України понад 203 тис. українців.

Національне примирення і консолідація українського суспільства є чинником демократичного розвитку України. Стратегічний курс нашої держави на Європейський шлях розвитку зобов'язує її забезпечити права людини всім своїм громадянам, в т.ч. і ветеранам, у повному обсязі. До цього зобов'язує й те, що ми *всі живемо зараз в Українській Державі, за яку воювала УПА*, а держави, за котру воювали Червона армія й НКВС, немає. Встановлення справедливості у суспільстві відносно ветеранів ОУН і УПА це є передусім моральна підтримка колишніх вояків та членів їхніх сімей, що сприятиме єдності Української нації.

Адже Українська Повстанська Армія була організованим військовим формуванням Українського Руху Опору проти окупантів України зі своїми програмами, статутами, завданнями, стратегією і тактикою дій, а не «бандформуванням», як її трактували у СРСР.

Найефективніше врегулювати більшість проблем, що стосуються визвольної боротьби ОУН та УПА, можливо прийняттям спеціального **Закону України «Про встановлення прав борців за свободу і незалежність Української Держави»**.

Проте, оскільки невідомо, коли Верховна Рада України зможе прийняти такий закон, доцільно і необхідно прийняти **Указ**

Президента України з даного назрілого питання. Проект такого Указу Президента України давно розроблено науковцями Національного Інституту стратегічних досліджень. На нього була накладена власноручна резолюція попереднього Президента України Л. Кучми: «В. Медведчуку опрацювати в установленому порядку». На жаль, те «опрацювання» триває досі.

Проект

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ

Про невідкладні заходи щодо встановлення прав борців за свободу і незалежність Української Держави

З метою подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього Союзу РСР щодо визвольних змагань і Руху Опору Українського народу, забезпечення встановлення порушеної справедливості, захисту прав і законних інтересів громадян України, які боролися за свободу і незалежність Української Держави, подальшого процесу їх морально-політичної реабілітації, поліпшення громадянських відносин на засадах взаємо терпимості, національної консолідації, створення сприятливих умов для утвердження принципів соціального захисту та рівності ветеранів **постановляю:**

1. Визнати боротьбу Організації Українських Націоналістів та Української Повстанської Армії в ХХ столітті за свободу і незалежність Української Держави Рухом Опору правлячим тоталітарним режимам колишнього Союзу РСР та нацистської Німеччини.

2. Визначити ветеранами Руху Опору членів Організації Українських Націоналістів і вояків Української Повстанської Армії, які в роки Другої світової війни та повоєнний час до початку 60-х років ХХ століття вели боротьбу проти правлячих режимів за відновлення незалежної Української Держави.

3. Кабінету Міністрів України у місячний строк проаналізувати виконання Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» стосовно громадян - членів Організації Українських Націоналістів і ветеранів Української Повстанської Армії, визначених у пункті 2 цього Указу, які зазнали переслідувань і повинні бути реабілітовані згідно з чинними законами України.

4. Кабінету Міністрів України у двохмісячний строк підготувати та внести на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про зміни і доповнення до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»», де передбачити забезпечення соціального захисту громадян України - ветеранів Руху Опору, які боролися за свободу і незалежність Української Держави, визначених у пункті 2 цього Указу.

5. Міністерству освіти і науки України з метою виховання у молодого покоління гуманізму і неприйняття політичного чи соціального протистояння використовувати новітні напрацювання вітчизняних вчених щодо вивчення визвольної боротьби і Руху Опору Української нації у шкільних навчально-виховних процесах та навчальних курсах вищих навчальних закладів.

6. Міністерству культури і туризму України упроваджувати й культивувати в українському суспільстві акції та відзначення пам'ятних дат пов'язаних із визвольними змаганнями Українського народу й зокрема боротьбою за незалежність України в ХХ столітті.

7. Державному комітету телебачення і радіомовлення України забезпечити широке висвітлення в засобах масової інформації заходів, спрямованих на подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього Союзу РСР щодо Руху Опору Українського народу, встановлення соціальної справедливості, прав та законних інтересів громадян України, які боролися за свободу і незалежність Української Держави, а також досліджень науковців про маловідомі сторінки української історії, зокрема тих, що стосуються ролі, місця та значимості визвольних рухів Української нації.

8. Місцевим органам виконавчої влади посилити увагу до повсякденних потреб ветеранів Руху Опору і всіх ветеранів

Другої світової війни, поліпшення їхнього медичного й соціально-побутового обслуговування, вишукати можливості для надання таким громадянам матеріальної допомоги та сприяти їм у веденні присадибного господарства.

Президент України

м. Київ

« » січня 2003 року

№ .../2003

У **проекті Указу** визначається, що відновлюється політична та історична справедливість щодо осіб (ветеранів - членів Організації Українських Націоналістів та вояків Української Повстанської Армії), які боролися за свободу і незалежність Української Держави в ХХ столітті.

Таким чином, Указом Президента України необхідно визнати боротьбу Української Повстанської Армії за ідеологічним забезпеченням Організації Українських Націоналістів боротьбою за свободу і незалежність Української Держави і вважати період з початку Другої світової війни до початку 60-х років ХХ століття Рухом Опору, що чинився ОУН та УПА з єдиною метою - об'єднання українських земель і створення Соборної Української Держави.

З метою визначення індивідуальної ролі учасників ОУН і УПА у боротьбі проти правлячих режимів ветеранами Руху Опору визнаються лише члени ОУН і вояки УПА, які в роки Другої світової війни та повоєнний час (до початку 60-х років) вели боротьбу проти німецької окупації на території України і частин Червоної армії та загонів зі співробітників НКВС - МВС і НКДБ - МДБ, що проводили насильницькими методами колективізацію та радянизацію західних регіонів України.

Хоча чинне законодавство не містить понять «Рух Опору» та «ветеран Руху Опору», але необхідно мати на увазі те, що

це абсолютно новий проект акту Президента України і у ньому можуть бути дані такі визначення - нормотворча процедура і технологія юриспруденції це дозволяє.

У прикінцевих положеннях проекту Указу на органи державної влади України покладається завдання вжити заходів, що реально покращували би стан в Україні всіх ветеранів Другої світової війни.

Прийняття даного Указу Президента України потребуватиме незначних фінансових витрат, оскільки живих ветеранів ОУН та УПА залишилося надзвичайно мало, а значна їх кількість уже реабілітована та отримують певну пенсію.

Стратегічним інтересом Української Держави нині є **проведення політики національного примирення**, тобто відмови від взаємних звинувачень щодо подій давнини і визнання переваги загальнолюдських цінностей над окремими ідеологічними уподобаннями на зразок щодо подій Переяславської угоди.

У подальшому ж науковцям України необхідно зосередити зусилля на малодосліджених аспектах діяльності ОУН та УПА, а саме польському періоді ОУН (1929-1938 рр.), протистоянні УПА та Армії Крайової в роки Другої світової війни (особливо трагічні протистояння на Волині 1943-1944 рр.), боротьбі УПА проти примусової колективізації сільського господарства в західному регіоні України у післявоєнний період, вивченні архівів, які знаходяться у Російській Федерації, а також інших матеріалів, які мають істотне значення для справедливої політичної та історичної оцінки діяльності ОУН і УПА.

Аналіз документів і подій свідчить, що Українську Повстанську Армію необхідно характеризувати як форму військової самоорганізації Українського народу для опору тоталітарним режимам - як радянському, так і німецькому. І хоча в різні часи Український Рух Опору міг іти на тимчасові угоди з різними політичними силами, але кінцевою метою все ж таки було національне визволення Українського народу і відновлення незалежності Української Держави.

Це безпосередньо впливає з керівних документів Проводу ОУН, який заявляв під час Другої світової війни, «що ОУН і УПА не мають союзу ні з якими імперіалістичними державами.

Нашими союзниками є тільки поневолені народи, що разом з нами борються за звільнення свого народу.

Захищаємо інтереси тільки свого народу і тому ніколи нашим ворогам не допомагаємо і не співробітничаємо з ними... Німецькі спроби знайти Провід через окремих людей свідчать про провокаторські їхні наміри, бо кожний з них знає, що керівник ОУН Степан Бандера сидить заарештований у Берліні...» (ЦДАГОУ: ф. 57. - Оп. 4. - Спр. 338. - Арк. 289-290).

* * *

Політико-ідеологічні підвалини ОУН зазнали глибоких змін вже в останні роки Другої світової війни та після її закінчення. Ідеологія «інтегрального (або чинного) націоналізму» трансформувалася, враховуючи нову орієнтацію націоналістів на систему цінностей західної демократії.

В усякому разі, аналізуючи ідеологію та діяльність ОУН і УПА (як би хто до них не ставився), приходимо до історичної, юридичної і політичної оцінки їх, як однієї з найбільш важливих течій української національно-визвольної боротьби. Все це детально обґрунтовано в 30-ти наукових виданнях та офіційному «Фаховому висновку робочої групи істориків при Урядовій комісії з вивчення діяльності ОУН і УПА» (К.: Наукова думка, 2005. - 55 с.), співавторами яких є й автори даного проекту Указу та цієї наукової праці.